

Metody probabilistyczne i statystyka - wykład siódmy¹

dr Jarosław Kotowicz

Instytut Informatyki Uniwersytet w Białymstoku

7 marca 2020

---

¹©J.Kotowicz, 2020

Spis treści

- 1 Twierdzenie Moivre'a-Laplace'a
- 2 Funkcje charakterystyczne zmiennych losowych i rozkładów

Twierdzenie Moivre'a-Laplace'a. I

Będziemy rozważać schemat n prób Bernoulliego z prawdopodobieństwem sukcesu w pojedynczej próbie równym p (prawdopodobieństwo porażki oznaczmy q) oraz ilością sukcesów równą k .

Przyjmijmy następujące oznaczenia

$$B(k, n, p) = \binom{n}{k} p^k q^{n-k} \quad (1)$$

$$h \stackrel{\text{ozn}}{=} \frac{1}{\sqrt{npq}} \quad (2)$$

$$\delta_k \stackrel{\text{ozn}}{=} k - np \quad (3)$$

$$x_k \stackrel{\text{ozn}}{=} \frac{\delta_k}{\sqrt{npq}} \equiv \delta_k h. \quad (4)$$

Twierdzenie Moivre'a-Laplace'a. II

Mamy wtedy

$$n - k = nq - \delta_k \quad (5)$$

$$\frac{k}{np} = 1 + x_k qh \quad (6)$$

$$\frac{n - k}{nq} = 1 - x_k ph. \quad (7)$$

Twierdzenie Moivre'a-Laplace'a. III

Twierdzenie 1 (Moivre'a - Laplace'a lokalne)

Jeżeli $h|x_k| \max\{p, q\} \leq \frac{1}{2}$, to

$$B(k, n, p) = \frac{1}{\sqrt{2\pi npq}} e^{-\frac{x_k^2}{2}} e^{R(n, k)}, \quad (8)$$

przy czym

$$|R(n, k)| \leq \frac{3}{4}|x_k|h + \frac{1}{3}|x_k|^3h + \frac{1}{3n}. \quad (9)$$

W szczególności jeżeli n i k zbiegają do nieskończoności w taki sposób, że hx_k^3 zbiega do zera, to $R(n, k)$ również zbiega do zera.

Przyjmijmy oznaczenie

$$x_{a \pm \frac{h}{2}} \stackrel{\text{ozn}}{=} x_a \pm \frac{h}{2}.$$

Twierdzenie Moivre'a-Laplace'a. IV

Przez Φ będziemy oznaczać dystrybuantę rozkładu normalnego $\mathcal{N}(0, 1)$.

Twierdzenie Moivre'a-Laplace'a. V

Twierdzenie 2 (Moivre'a - Laplace'a globalne)

Jeżeli $h \max\{|x_a|, |x_b|\} |x_k| \max\{p, q\} \leq \frac{1}{2}$, to

$$P(\{\omega : a \leq S_n(\omega) \leq b\}) = \left[\Phi(x_{b+\frac{1}{2}}) - \Phi(x_{a-\frac{1}{2}}) \right] e^{D(n,a,b)}, \quad (10)$$

gdzie

$$|D(n, a, b)| \leq \max_{k \in \{a, b\}} \left[\frac{5}{4} |x_k| h + \frac{1}{3} |x_k|^3 h \right] + \frac{1}{3n} + \frac{h^2}{8}. \quad (11)$$

W szczególności jeżeli n zbiega do nieskończoności, zaś a i b zmieniają się tak, że $\max\{x_a^3 h, x_b^3 h\}$ zbiega do zera, to $D(n, a, b)$ również zbiega do zera oraz

$$P(\{\omega : a \leq S_n(\omega) \leq b\}) \sim \Phi(x_{b+\frac{1}{2}}) - \Phi(x_{a-\frac{1}{2}}) \quad (12)$$

$$P(\{\omega : a \leq S_n(\omega) \leq b\}) \sim \Phi(x_b) - \Phi(x_a) \quad (13)$$

Spis treści

- 1 Twierdzenie Moivre'a-Laplace'a
- 2 Funkcje charakterystyczne zmiennych losowych i rozkładów

Pojęcie funkcji charakterystycznej.

Niech (Ω, Σ, P) będzie przestrzenią probabilistyczną, zaś X jednowymiarową zmienną.

Definicja 1

Funkcją charakterystyczną zmiennej losowej X nazywamy funkcję $\varphi_X: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{C}$ zadaną wzorem

$$\varphi_X(t) := \mathbb{E}(e^{itX}) \equiv \mathbb{E}(\cos(tX)) + i\mathbb{E}(\sin(tX)), \quad t \in \mathbb{R}. \quad (14)$$

Uwaga 1

Ponieważ $|e^{itX}| = 1$ więc funkcja charakterystyczna jest dobrze określona dla dowolnej zmiennej losowej X .

Własności funkcji charakterystycznej. I

Twierdzenie 3

Niech φ_X będzie funkcją charakterystyczną zmiennej losowej X . Wtedy

- i) $\varphi_X(0) = 1$,
- ii) $|\varphi_X(t)| \leq 1$ dla dowolnego $t \in \mathbb{R}$,
- iii) $\varphi_X(t) = \overline{\varphi_X(-t)}$ dla dowolnego $t \in \mathbb{R}$,
- iv) φ_X jest jednostajnie ciągła, a więc ciągła.

Wniosek 1

Funkcja charakterystyczna rozkładu μ jest rzeczywista wtedy i tylko wtedy, gdy μ jest rozkładem symetrycznym.

Własności funkcji charakterystycznej. II

Definicja 2

Funkcję $\psi: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{C}$ nazywamy dodatnio określoną wtedy i tylko wtedy, gdy

$$\forall n \in \mathbb{N} \forall t_1, \dots, t_n \in \mathbb{R} \forall z_1, \dots, z_n \in \mathbb{C} \sum_{1 \leq k, l \leq n} \psi(t_k - t_l) z_k \bar{z}_l \geq 0. \quad (15)$$

Twierdzenie 4 (Bochnera)

Funkcja $\varphi: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{C}$ jest funkcją charakterystyczną pewnego rozkładu prawdopodobieństwa wtedy i tylko wtedy, gdy jest ciągła, dodatnio określona i $\varphi(0) = 1$.

Własności funkcji charakterystycznej. III

Twierdzenie 5

Niech $n \in \mathbb{N}$. Jeżeli $X \in L^n(\Omega)$, to n -ta pochodna funkcji charakterystycznej $\varphi_X^{(n)}$ istnieje i jest jednostajnie ciągła, a ponadto

$$\varphi_X^{(n)}(0) = i^n \mathbb{E}(X^n). \quad (16)$$

Uwaga 2

Używać będziemy symbolu Landaua $o(x)$, co znaczy

$$\lim_{x \rightarrow 0} \frac{o(x)}{x} = 0.$$

Własności funkcji charakterystycznej. IV

Wniosek 2

Niech $n \in \mathbb{N}$. Jeżeli $X \in L^n(\Omega)$, to

$$\varphi_X(t) = \sum_{k=1}^n \mathbb{E}(X^k) \cdot \frac{(it)^k}{k!} + o(t^n). \quad (17)$$

Twierdzenie 6

Jeżeli dwa rozkłady prawdopodobieństwa na $(\mathbb{R}, \mathcal{B}(\mathbb{R}))$ mają równe funkcje charakterystyczne, to są sobie równe.

Lemat 1

Niech $Y = aX + b$ wtedy $\varphi_Y(t) = e^{itb} \varphi(at)$ dla dowolnego $t \in \mathbb{R}$.

Własności funkcji charakterystycznej. V

Twierdzenie 7

Jeżeli X i Y są niezależnymi zmiennymi losowymi, to

$$\varphi_{X+Y} = \varphi_X \cdot \varphi_Y. \quad (18)$$

Lemat 2

Jeżeli μ jest rozkładem prawdopodobieństwa z funkcją charakterystyczną φ , to dla każdego $u > 0$ zachodzi

$$\mu \left(\left[-\frac{2}{u}, \frac{2}{u} \right] \right) \geq 1 - \frac{1}{u} \int_{-u}^u (1 - \varphi(s)) ds \quad (19)$$

Własności funkcji charakterystycznej. VI

Twierdzenie 8 (Lévy'ego - Craméra)

Niech $(\mu_n)_{n \geq 1}$ będzie ciągiem rozkładów prawdopodobieństwa na $(\mathbb{R}, \mathcal{B}(\mathbb{R}))$ i niech $(\varphi_n)_{n \geq 1}$ będzie ciągiem ich funkcji charakterystycznych. Jeżeli $\lim_{n \rightarrow \infty} \varphi_n(t) = \varphi(t)$ dla wszystkich $t \in \mathbb{R}$ i funkcja φ jest ciągła w zerze, to φ jest funkcją charakterystyczną pewnego rozkładu μ .

Twierdzenie 9 (Lévy'ego)

Jeżeli φ jest funkcją charakterystyczną zmiennej losowej X o dystrybuancie F , to dla dowolnych $a < b$ takich, że dystrybuanta F jest ciągła w punktach a i b zachodzi

$$F(b) - F(a) = \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{2\pi} \int_{-T}^T \frac{e^{-ita} - e^{-itb}}{it} \varphi(t) dt. \quad (20)$$

Własności funkcji charakterystycznej. VII

Twierdzenie 10

Niech X będzie ciągłą zmienną losową o gęstości f i funkcji charakterystycznej φ . Jeżeli funkcja charakterystyczna φ jest całkowna, to

$$f(r) = \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} e^{-itr} \varphi(t) dt. \quad (21)$$

Twierdzenie 11

Niech X będzie dyskretną zmienną losową przyjmującą wartości całkowite z funkcją charakterystyczną φ . Wówczas

$$\forall k \in \mathbb{Z} p_k = \frac{1}{2\pi} \int_{-\pi}^{\pi} e^{-itk} \varphi(t) dt. \quad (22)$$